

ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL

Cu titlu de manuscris
CZU.: 39(478)+615.89(091)(043.2)

GRĂDINARU NATALIA

**MEDICINA POPULARĂ DIN BASARABIA
LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA –
ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA.
ASPECTE ISTORICO-ETNOGRAFICE**

SPECIALITATEA 612.01: – ETNOLOGIE

Autoreferat al tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2015

Teza a fost elaborată în cadrul Centrului de Etnologie
al Institutului Patrimoniului Cultural al AȘM

Conducător științific:

LUCHIANEȚ Olga, doctor în istorie, cercetător științific coordonator

Referenți oficiali:

1. KOJOLEANKO Gheorgii, doctor habilitat în istorie, profesor, Universitatea Națională de Stat „Iu. Fedikovici”, or. Cernăuți, Ucraina
2. BUZILĂ Varvara, doctor în filologie, conf. universitar

Componența Consiliului științific specializat:

1. ȘOFRANSKY Zinovia, dr. hab. în istorie, conf. cercetător – **președinte**
2. NICOGLO Diana, dr. în istorie, conf. cercetător – **secretar științific**
3. LACUSTA Victor, academician, dr. hab. în științe medicale, prof. universitar
4. STEPANOV Veaceslav, dr. hab. în istorie, prof. cercetător
5. CVILINCOVA Elizaveta, dr. hab. în istorie, conf. cercetător
6. URSU Valentina, dr. în științe istorice, conf. universitar
7. FURTUNĂ Alexandru, dr. în istorie, conf. cercetător

Susținerea va avea loc la 18.09.2015, în ședința Consiliului științific specializat D 22. 612.01 – 01 din cadrul Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, MD – 2001, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1, Sala Argintie, ora 15.00.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Științifică Centrală a AȘM și pe pagina Web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 17 august 2015

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat:

Nicoglo Diana, dr. în istorie, conf. cerc. _____

Conducător științific:

Luchianeț Olga, dr. în istorie, conf. cerc. _____

Autor:

Grădinaru Natalia _____

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. Medicina populară, numită și medicina tradițională sau etnomedicina, constituie ansamblul de cunoștințe și practici, acumulate în tezaurul unui popor, ce au ca scop păstrarea sau restabilirea sănătății, fiind axat atât pe sistemul de valori, cât și pe sistemul de reprezentări ale societății tradiționale.

Medicina populară, ca parte organică a vieții socio-culturale, circumscrie o varietate impresionantă de referințe despre starea generală a corpului, multiple metode de vindecare, manifestări ale mentalului colectiv, care stabilesc factorii dezechilibranți, provocatori de boală, și factorii de echilibrare, care activează starea de sănătate, și, imaginarul dual pentru sănătate și boală.

Cercetarea domeniului este actuală din mai multe puncte de vedere. Catalogate în secolul trecut, odată cu instituirea medicinei profesionale, drept cunoștințe dăunătoare, metodele de tratament popular n-au făcut parte din planurile de cercetare ale instituțiilor de profil, decât într-o măsură irelevantă, fapt ce s-a răsfrânt negativ asupra avansării investigațiilor și a prezentării multilaterale a fenomenului.

În ultimele decenii, apelarea frecventă la metodele populare de tratament situează domeniul vizat în sfera preocupărilor actuale și implică cercetarea contemporană în reflectarea acestuia. Cert este că noile transformări sociale au cauzat creșterea interesului față de practicile medicinale tradiționale, magice, paranormale și științele oculte, iar ca rezultat, ritualurile de însănătoșire sunt alimentate de noi curente cu diverse posibilități de exprimare, uneori străine culturii populare. La sate, practicile medicale tradiționale își mai mențin forma și modalitățile tradiționale de manifestare, dar, conformate epocii contemporane, perpetuează un complex de reprezentări asupra lumii uneori neînțelese de înșiși purtătorii tradiției. Astfel, se impune cercetarea specială a medicinei tradiționale, în scopul identificării tiparelor terapeutice pe care le colportă, fixării și păstrării acestora ca parte indispensabilă a patrimoniului cultural. De asemenea, se simte nevoia de aprofundare a problematicei asumate și relevarea unor noi modalități de cercetare a medicinei populare.

Actualitatea temei este susținută și de necesitatea de a aprecia cunoștințele acumulate în acest domeniu, a înțelege mentalitatea omului, de a percepe mai bine sincretismul magico-religios, prezent în credințele și practicile populare, de a determina interferențele și suprapunerile diferitor sisteme culturale.

Elucidarea situației în studierea domeniului și identificarea problemelor de cercetare. Medicina populară, în complexitatea sa fenomenologică, a fost puțin studiată. Anumite aspecte ale ei au fost abordate în lucrări, care vizează segmente restrânse ale domeniului. În dorința de a cunoaște mai bine suportul etnoiatric, cercetătorii au detașat medicina populară de fenomenul de care era indisolubil legată – magia. Optând pentru ideea unei medicini raționale, au fost neglijate manifestările cu caracter ritual, de context, ce constituie în viziunea populară o condiție indisolubilă însănătoșirii. În consecință, aspectele simbolice, în special

reprezentările, imaginile ce țin de mentalitatea colectivă și care determinau, din perspectiva aceleiași mentalități, însănătoșirea bolnavilor și menținerea sănătății, au fost mai puțin considerate părți importante ale sistemului medicinei populare.

Secolul al XX-lea a marcat un interes special pentru etnoiatrie – din partea medicilor [28, 31], istoricilor și folcloriștilor [7, 8, 9, 12] și etnologilor [1, 2, 24, 32]. Ultimii au cercetat medicina populară urmărind, deopotrivă, valoarea profilactică. Abordarea vechilor practici rituale de însănătoșire a implicat reevaluarea cercetărilor de până acum – a numeroaselor culegeri apărute de-a lungul timpului (în volume, în periodice), cu valoare informativ-descriptivă, și a studiilor, cu valoare de contribuții la dezvoltarea cercetărilor, referitoare la diversele aspecte ale medicinei populare.

În analiza problematicii abordate, am ținut cont și de alte domenii teoretice complementare sau înrudite: antropologia, psihologia socială, medicina.

Scopul și obiectivele tezei. Ne-am asumat realizarea unei cercetări complexe a fenomenului medicinei populare care să cuprindă omul bolnav, dar și reprezentările societății despre sănătate și boală; vraciul tradițional și variatele sale practici, dar și statutul celor implicați în acest univers; credințele și superstițiile, simbolurile și imaginile ca parte a viziunii tradiționale asupra lumii.

Atingerea scopului preconizat determină realizarea următoarelor obiective de cercetare: definirea conceptului de medicină populară și al derivatelor sale; determinarea unor puncte teoretice și istoriografice de reper în tratarea problemei; relevarea practicilor medicinale, structura, continuitatea și aspectul sincretic al lor; simbolismul numerelor, culorilor, al ingredientelor folosite; identificarea particularităților specifice medicinei populare basarabene în perioada cronologică stabilă și premisele definirii lor; investigarea modalităților de transmitere și păstrare a cunoștințelor de medicină populară; precizarea statutului și rolului terapeutului popular în comunitatea tradițională; identificarea coordonatelor medicale, culturale și personale legate de experiența de boală; ilustrarea reprezentărilor mentale despre omul sănătos (tipar fizic); demonstrarea însemnătății cercetărilor etnologice asupra medicinei populare, pentru relevarea aspectelor definitorii ale mentalității tradiționale.

Cadrul geografic al cercetării cuprinde teritoriul actual al Republicii Moldova, precum și teritoriul Ucrainei de Sud. Pentru comparație au fost utilizate materiale de teren din România, Rusia și Ucraina, fapt rezonabil, având în vedere afinitatea dintre culturile populare.

Cadrul cronologic. Parametrii cronologici stabiliți pentru studiu cuprind sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Perioada respectivă marchează apariția, organizarea/reorganizarea unor sisteme medicale instituționalizate sau doar apariția germinilor medicinei ca știință într-un climat socio-cultural, în care etnoiatria deținea un monopol absolut.

Metodologia cercetării științifice. În cercetarea fenomenelor ne-am condus de concepțiile științifice moderne privind legitățile dezvoltării societăților umane în care cunoașterea trecutului prin prezent și a prezentului prin trecut este o condiție

necesară în percepția perfectă a trăsăturilor unei epoci. Totodată, am utilizat abordarea etică, prin analizarea fenomenelor din exterior, și abordarea emică, prin studierea lor din interior.

Prin metoda istorică a fost realizată retrospectiva etnoiatrică, evidențiindu-se factorii importanți în desfășurarea fenomenului de terapie populară.

Prin metoda comparativă am încercat să distingem practicile terapeutice specifice perioadei cronologice propuse, în comparație cu cele existente la etapa actuală, și să reliefăm specificul basarabean în raport cu practica medicală a altor popoare.

Prin metoda structural-funcțională am efectuat analiza și clasificarea formelor terapeutice, precum și delimitarea atributelor performerilor.

Prin metoda calitativă am interpretat documente, scrisorile apocrifice, scrisori ale medicilor, informații de pe teren ce furnizează date referitoare la comportamentul și metodele de tratare în cazul epidemiilor sau altor boli sezoniere, formelor de igiena și alimentare, etc.

Prin intermediul observației directe, întreprinse în toate localitățile unde au fost identificați practicanți ai medicinei populare și indirecte de teren, prin studierea materialelor de teren păstrate în Arhiva IPC s-a reușit completarea fenomenologiei lucrării. Cercetarea de teren a prevăzut mai mult colectarea informațiilor calitative decât a celor cantitative.

Ancheta prin tehnica interviului de opinie ne-a furnizat date referitoare la atitudinea membrilor comunităților rurale față de terapeuții populari și metodele empirice de tratament; ancheta prin metoda panel ne-a permis fixarea finalităților unor acte terapeutice stabilite în cercetări prealabile.

Prin recurgere la interacționismul simbolic am studiat comportamentul bolnavului, pe de o parte, și al atitudinii grupului social față de bolnav, pe de alta, pentru că există o formă „manifestă”, vizibilă, și o formă „ascunsă”, invizibilă, a comportamentului uman în situațiile de dezechilibru, provocate de boală.

Am apelat, de asemenea, la metode integrate de studiu precum este simularea, ori cvasi-experimentul ce ne-a permis aflarea unor secrete profesionale, și studiul de caz, care ne-a facilitat aprofundarea cercetării. Extrapolarea, analiza și sinteza, abstractizarea și raționalizarea, inducția și deducția ne-au oferit posibilitatea să evidențiem specificul medicinei populare basarabene în context (inter)național.

Noutatea și originalitatea științifică a studiului rezidă în faptul că cercetarea prezintă o tentativă de analiză complexă, la nivel național, a conceptului de medicină populară ca parte componentă a cunoștințelor populare și patrimoniului cultural. Lucrarea tinde să investigheze mai multor fațete ale fenomenului propus spre abordare. Punctarea celor mai importante momente privind originea și istoricul preocupărilor legate de medicina populară, precizarea terminologiei complexului terapeutic investigat, simbolismul terapeticii populare, reperele imagologice etnoiatrice relevarea unor structuri naratorii în contextul fenomenelor de cultură populară – sunt principalele care determină noutatea și originalitatea ei.

Cercetările de teren întreprinse, au asigurat câteva rezultate definitorii: atestarea unor informatori cu repertorii impresionante de informații, depistarea unor metode de tratare necunoscute până acum, includerea în cercetare a unor noi aspecte, puțin analizate de către predecesori. Sunt considerate drept relevante pentru lucrare metodele de tămăduire a suferințelor, analiza raporturilor comunitate-vraci/vraci-bolnav, precum și a resorturilor mentalitare construite despre lumea bolnavului și lumea înconjurătoare. Introduse în circuitul științific, faptele menționate contribuie la îmbogățirea patrimoniului cultural național.

Problema științifică importantă soluționată constă în identificarea și elucidarea particularităților specifice ale complexului terapeutic popular basarabean, având ca efect restabilirea unui sector științific important al culturii spirituale în vederea completării patrimoniului cultural național.

Semnificația teoretică rezidă în analiza aspectelor terminologice, de evoluție și conceptuale referitoare la medicină populară, formelor terapeutice, reprezentărilor mentale referitoare la starea de sănătate/boală, concepției terapeutice populare, mecanismului suprapunerii tradiționalului cu modernitatea.

Valoarea aplicativă. Cercetarea poate fi valorificată în scopuri educative, didactice și instructive. Conținutul lucrării poate constitui o sursă de informare pentru prelegeri și cursuri speciale de etnologie și antropologie culturală și completarea unor lucrări de specialitate consacrate etnologiei Republicii Moldova.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: Lucrarea își propune să demonstreze câteva idei, considerate de autor ca esențiale pentru definirea sectorului etnoiatic al culturii tradiționale basarabene: elementele de terapie și psihoterapie populară intercondiționează în cadrul sistemului terapeutic tradițional; analiza unor forme de tratament popular relevă trăsături specifice sectorului medical basarabean, dar simultan dezvăluie apartenența lor la sistemul culturii universale; ansamblul reprezentărilor colective din imaginarul popular ce țin de cuplul dihotomic sănătate/boală și practicile curative populare fundamentează concepția populară, prin care sănătatea este văzută ca un principiu de echilibrare, un sistem care poziționează starea organismului după starea armonioasă a naturii sau a cosmosului; concepția terapeutică a comunității, proprie societății tradiționale, nu s-a pierdut, ci s-a conservat, atât la nivelul mentalului, cât și la nivelul practicii terapeutice, revenind în actualitate sub forma remediilor terapeutice alternative, dar păstrând aceleași principii generative; multe din metodele populare de tratament își dovedesc eficacitatea și sunt explicate științific de către savanții din domeniu medicinei științifice, fizicii, psihologiei.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost prezentate și discutate în cadrul conferințelor științifice cu participare internațională și națională: Conferința științifică cu participare internațională, dedicată „Zilei Universale a Iei”, MNEIN, Chișinău, 24 iunie 2013; Conferința Științifică Anuală a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală din Moldova, Chișinău 2004; Conferința științifică cu participare internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiul

artelor” (ediția a V-a, a VI-a, a VII-a), Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM; Conferința științifică anuală a Institutului de Cercetări Interetnice al AȘM, Chișinău, 28 decembrie, 2005; Conferința tinerilor cercetători 2004, 2005 etc.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost prezentate în cadrul a 14 conferințe științifice naționale și internaționale și publicate în diverse reviste de specialitate din republică și de peste hotarele ei, folosite la elaborarea cursului opțional de „Medicină populară,, din cadrul UPS „I. Creangă” și la elaborarea capitolului „Cunoștințe, practici, reprezentări și simboluri despre om, natură și cosmos” din Registrul național al patrimoniului cultural imaterial al Republicii Moldova, vol. A.

Volumul și structura tezei. Lucrarea conține 200 de pagini, dintre care 149 de pagini text de bază și cuprinde foaia privind dreptul de autor, adnotări în limbile română, rusă și engleză, cuprins, introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie selectivă din 267 de surse, 6 anexe, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie: medicină populară, etnoiatrie, cunoștințe populare, bolnav, credințe populare, descântec, ritual magic, sincretism cultural, simbolism, igienă, terapeuți populari, fitoterapie, sacroterapie, psihoterapie, plante medicinale, chirurgie populară, ustensile.

CONȚINUTUL LUCRĂRII

În *Introducere* se argumentează actualitatea și importanța problemei abordate, se prezintă scopul și obiectivele cercetării, noutatea științifică și tezele înaintate spre susținere. Este consemnat suportul metodologic al tezei, precizându-se importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. În același perimetru se înscriu datele privind aprobarea rezultatelor cercetării și sumarul compartimentelor tezei.

1. Capitolul Fundamente teoretico-metodologice de cercetare a medicinei populare prezintă abordările teoretico-conceptuale ale subiectului analizat inclusiv prin definirea conceptelor de medicină populară, tradițională, etnoiatrie și derivatele acestora. Totodată, este efectuată analiza surselor istoriografice, gradul de elaborare a temei de investigație și caracteristicile esențiale ale medicinei populare.

Demersul pornește de la constatarea faptului că în mediul științific al Republicii Moldova problema medicinei populare nu a beneficiat până în prezent de o istoriografie completă și unitară. Situându-se la hotarul preocupărilor medicilor, etnologilor, istoricilor, sociologilor și folcloriștilor, fiecare disciplină a abordat și evaluat doar parțial scrierile de medicină populară, în funcție de propria perspectivă științifică. Anumite aspecte ale temei au fost vizate tangențial în unele lucrări publicate în țară [1, 2, 12, 27]. În alte state cercetarea s-a desfășurat mai sistematic [3, 19, 22, 32].

1.1. Repere istoriografice și surse etnografice. Anii '70-'80 ai secolului XIX se caracterizează prin intensificarea preocupărilor de medicina populară, remarcându-se o creștere substanțială a publicațiilor la acest subiect. Cei mai cunoscuți autori care au acceptat „empirismului sănătos” au fost: S. F. Marian, B. P. Hașdeu, N. Densușianu.

În primele decenii ale secolului al XX-lea în Basarabia s-au publicat câteva lucrări, care pe lângă culegerea și clasificarea descântecelelor încercau a descifra fenomenele de magie medicală, cercetarea proprietăților terapeutice ale plantelor. Importante în acest sens sunt lucrările lui Gr. Grigoriu-Rigo [13], A. Borza, A. Gorovei și M. Lupescu, S. Marian.

De o relevanță deosebită au fost publicațiile semnate de G. Ciușeanu și D. Lupașcu, doctorul C. Laugier [15, p. 79-99].

Materiale prețioase privind diferitele aspecte ale vieții rurale basarabene au elaborat cercetătorii de la Institutul Social Român. Capitole importante din materialul acelor cercetări au fost publicate de Ș. Cristescu [6].

Cel mai îndrăgit subiect de cercetare la această temă în anii '50 îl constituie fitoterapia, care primise statut de element terapeutic rațional. Cea mai însemnată contribuție în domeniul medicinei populare din această perioadă rămâne a fi lucrarea lui I.-A. Candrea *Folclorul medical român comparat: privire generală* [4].

În anii '60 sunt puse în circuit studiile de folclor comparat, care iau în discuție descântecul românesc, al ucrainenilor (G. Bostan), bulgarilor (L. Curuci) și țiganilor

[20, p. 99]. Importante date despre folclorul medical sunt stocate în acea perioadă în Arhiva Academiei de Științe a Moldovei. Doar un număr minim din ele s-au publicat în culegerile de folclor publicate de L. Curuci [7, 8].

O lucrare importantă de istorie a medicinei scrie medicul E. Popușoi (1985). Aceasta promovează ideea, potrivit căreia cunoștințele de medicină ale poporului constituie parte componentă a patrimoniului cultural din Moldova [28].

Cercetările importante au fost realizate și în afara hotarelor republicii, în special către anii '70-'80 ai secolului al XX-lea. Cele mai cunoscute în acest sens sunt lucrările savanților: S. Tokarev [29], Iu. Bromlei [23], E. Kagarov [24], V. Toporov [32].

Dintre cercetătorii cunoscuți pe întregul mapamond, care au făcut referințe la medicina tradițională sau tangențial au atins unele subiecte ale temei, importanță prezintă lucrările savanților J. Frazer [14], V. Terner [30], A. van Gennep [10], K. Jung [33], M. Mauss [17].

Începând cu anii '90 cercetările vizează o abordare modernă a magiei medicale. Lucrări importante publicate la acest subiect aparțin N. Coatu, A. Liiceanu, A. Olteanu, C. Burghel și E. Cvilincova [24].

O interpretare consecventă a simbolismului plantelor medicinale oferă în exegezele sale cercetătoarea din Sankt Petersburg V. Kolosova [25].

Dezvăluiri cu problematică diversă, apar în republică în primii ani ai secolului al XXI-lea. Informații despre obiceiurile de naștere, igiena casei și nou-născutului, metodelor apotropaice etc., sunt abordate în lucrarea Olgăi Luchianet *Путешествие в этнологию* [26, p. 21, 33, 50-56]. Date valoroase pentru cunoașterea importanței moașei pentru comunitate [1], resorturile mentale populare în legătură cu imaginea omului sănătos [2, p. 12-14], importanța vitală a apei potabile din fântâni pentru comunitate sunt vizate în lucrările Varvarei Buzilă.

Paragraful **1.2. Teorii și interpretări cu privire la conceptul de medicină populară** relevă viziunile celor care au cercetat medicina populară și au ținut să se exprime pe marginea importanței, utilității și gradului de raționalism a practicilor terapeutice tradiționale.

În primele decenii ale secolului al XX-lea, în rezultatul descoperirilor și invențiilor din domeniul medicinei se constată o schimbare a atitudinii societății față de medicina populară. Oamenii de știință criticau superstițiile și practicile magice circumscrise medicinei tradiționale și ignorau cu desăvârșire aspectele raționale, ce asigură efectul psihoterapeutic a acestor practici.

O parte din medicii au avut poziții mai puțin dure în privința metodelor terapeutice populare și au fost în stare să perceapă partea rațională a etnoiatriei, acceptându-i însemnătatea. Renumit prin ideile ce le promova, medicul V. Bologna, recunoștea marea importanță a cercetării medicinei empirice ca punct de plecare pentru medicina științifică, sau că soluție alternativă pentru tratamentele medicamentoase chimice.

C. Laugier – acceptă chiar și valoarea terapeutică reală a descântecelelor, iar M. Eliade vedea etnoiatria ca un mijloc de integrare cosmică a omului, de expunere și trăire pleneră a unei „viziuni armonice” între corpul său și echilibrul universului, I. Bromlei clasifică medicina în „populară” și „tradițională”.

1.3. Caracteristicile medicinei populare basarabene. În acest paragraf, autorul susține și demonstrează prin exemple concrete teza potrivit căreia sincretismul și simbolismul constituie esența medicinei populare.

Materialul etnografic de teren și sursele bibliografice relevă faptul că medicina populară, conține în structura sa o suprapunere a datelor de magie, religie și cunoștințelor empirice de tratare.

Simbolul, înrudit genetic și funcțional cu mitul, cu ritualurile magice și religioase intră sub incidența aceluiași sincretism cultural, prezent în obiceiurile medicale populare.

1.3.1. Simbolismul magico-religios în medicina populară. Această diviziune promovează ideea că în cadrul sistemului terapeutic basarabean a existat un complex univers simbolic terapeutic, iar magia terapeutică este sectorul cel mai semnificativ, din care se pot recupera semnele cu putere taumaturgică.

La începutul acestei secțiuni, se precizează o delimitare conceptuală a noțiunii de simbol, având ca suport metodologic lucrările unor autori de prestigiu, precum C. G. Jung, G. Durand, A. H. Krappe, M. Eliade ș.a.

În continuare, autorul operează în bază clasificărilor existente o clasificare proprie a simbolurilor etno-medicale. Încercarea autorului de a ordona și clasifica simbolurile etno-medicale în simboluri cu funcție apotropaică (de apărare) și simboluri cu funcție taumaturgică (de lecuire) a fost o sarcină dificilă, deoarece fiecare grup de simboluri exprimă în majoritatea cazurilor semnificații complexe, se pot **încadra** perfect ambelor registre, și pot simboliza atât protecția, cât și vindecarea (de ex: culoarea roșie). Iată de ce s-a ținut cont de semnificația lor dominantă. O simplă înșiruire în ordine alfabetică a simbolurilor ar fi dus la o lipsă de continuitate conceptuală, astfel gruparea simbolurilor s-a desfășurat având în vizor componentele indispensabile ale unui act terapeutic propriu zis. În acest sens, simbolurile etno-medicale se pot grupa în jurul codurilor enunțate mai sus: spațial, temporal, ustensial și actanțial.

1.3.2. Sincretismul magico-religios în medicina populară. Scopul acestui paragraf constă în evidențierea amalgamărilor sincretice prezente în medicina populară, relevând cele trei componente: etnoiatic, magic și creștin religios, indisolubil legate între ele.

Cercetând domeniul s-a ajuns la concluzia că medicina populară, este un centru de maximă coagulare a unui sincretism cultural triplu articulat, în care alături de cunoștințele empirice de tratare predomină elemente de magie și religie populară, care sunt incluse de imaginarul popular pentru a mări forța taumaturgică actului terapeutic. Sincretismul se lasă ușor observat în toate domeniile sistemului terapeutic

tradițional, pornind de la *provocatorii bolii, remediile, structura ritualurilor și sfârșind cu vindecarea.*

Ca provocatori de boli erau considerate atât ființe mitologice, cât și sfinții, uneori chiar Dumnezeu, care nefiind respectați, se răzbunau, pedepsind pe muritorii simpli prin boli cumplite. Susținând că bolile sunt trimise de la Dumnezeu, clerul a făcut anumite concesii poporului, promovând ideea că diavolii sau duhurile rele intră în trupul omului și provoacă îmbolnăvirea. Acești oameni puteau fi vindecați numai prin „exorcizări”, adică „descânțece”, în urma cărora duhul necurat părăsea trupul bolnavului.

Această dualitate de funcții este axată de C. Levi-Strauss în teoria sa structuralistă *binarității opozițiilor* și prezintă un interes deosebit pentru cercetarea sincretismului cultural [16]. Atitudinea cu care poporul a reacționat împotriva spiritelor malefice s-a identificat de către autor prin termenul de *reacție* și s-a divizat în trei forme: magică, religioasă și terapeutică populară.

Și *remediile* terapeutice deseori acționează combinat, generând forme sincretice de tratament, magico-empirico-religioase, cu scopul de a-și multiplica eficacitatea. De exemplu, în practicile de vindecare, babele pe lângă diferite mijloace magice întrebuințează și simboluri sau mijloace creștine: tămâie, agheasmă, cruce etc.

În ceea ce privește *actanții* scenariilor terapeutice și psihoterapeutice – asistăm la o adevărată dezvăluire a ceea ce se numește sincretism cultural în cadrul procesului de terapie. În diverse împrejurări practicile ecumenice terapeutice se dovedesc a fi vecine cu riturile magice curative și profilactice, iar descântecul și rugăciunea par a fi tipuri complimentare de tratamente ale bolilor; unele practici magice sunt tolerate și înfăptuite însuși de *preoți*, sensul, rădăcinile și explicațiile canonice ale cărora nu sunt cunoscute de credincioșii de rând.

Elemente de sincretism atestăm și în activitatea celorlalți lecuitori populari: ipostaza de *moașă-descântătoare* metamorfează cu cea a moașei-nașe, sau a moașei-ursitoare; *descântătoarele* și ceilalți vindecători (*babe lecuitoare*) acționează concomitent în proximitatea magicului și religiosului; în activitatea *chirurgul* popular metodele empirice de tratare sunt asociate cu cele magice prin folosirea descântecului.

Vindecarea, activează și ea, antidoturi fie din sfera religiei – rugăciuni, posturi, închinări la icoane făcătoare de minuni sau la moaște, pelerinaje la biserici, mănăstiri, icoane, moaște, botez, maslu, slujbe bisericesti sau diferite canoane – fie din sfera magiei: scenarii terapeutice cu fundal ritualic, dintre care cel mai cunoscut și cel mai apelat este descântecul de boală, și nu în ultimul rând – cunoștințele empirice de tratare.

Alăturări simbiotice ale religiei cu magia, contopirea sau împrumutul reciproc finalizează oricum prin realizarea aceluiși deziderat terapeutic.

Stabilirea obiectivelor cercetării permite să confirmăm **soluționarea problemei științifice**, care constă în identificarea și elucidarea particularităților

specifice ale complexului terapeutic popular basarabean, având ca efect restabilirea unui sector științific important al culturii spirituale în vederea completării patrimoniului cultural național.

1.4. Concluzii la capitolul I.

În rezultatul investigării literaturii de specialitate, autorul a rezumat câteva concluzii:

1. a relevat cele mai importante momente legate de investigarea datelor de etnoiatrie, ceea ce constituie una din problemele prioritare ale etnologiei. Astfel, perioada postbelică a reprezentat pentru cercetările de medicină populară un interval favorabil, iar perioada 1990–2011, se caracterizează printr-o lărgire a subiectelor abordate în literatura de specialitate. Deschideri metodologice importante s-au făcut simțite și în ultimul deceniu, prin accentuarea interdisciplinarității studiilor. Tot mai mulți medici, sociologi, psihologi și chiar fizicieni sunt cointeresați de inițierea unor cercetări tangențiale medicinei populare.

2. a prezentat subiectul medicinei populare prin prisma unor permanente dezbateri și derivatele conceptuale (terminologice) ale acestora. Controversatele discuții asupra conceptului de medicină populară au finisat cu definirea și deducția unor termeni similari de *etnoiatrie*, *medicină casnică*, *medicină tradițională* și precizarea unor obiective de cercetare.

3. a analizat conceptul de *medicină populară* ca parte componentă a cunoștințelor populare despre om și mediu; drept factor definitoriu în păstrarea sănătății oamenilor în perioada propusă spre cercetare; drept obiect de studiu al etnologiei și, nu în ultimul rând, ca element indispensabil de patrimoniu cultural național.

4. a definit sincretismul și simbolismul ca principalele caracteristici ale practicilor medicale populare, dezvoltând subiectul prin relevarea unor metode de tratament sincretic și grupând simbolurile etno-medicale în conformitate cu criteriile propuse.

II. Percepții și reprezentări, roluri și statut în practica medicală populară.

Capitolul reflectă prin conținutul său percepțiile și reprezentările pe care și le-a construit comunitatea asupra conceptelor existențiale de *sănătate* și *boală* și o imagine a *omului sănătos* în opoziție binară cu cea a *omului bolnav*. De asemenea, capitolul analizează statutul și rolul *agentului terapeutic* în comunitatea tradițională.

2.1. Reprezentări ale omului sănătos în mentalitatea populară

Reprezentările comunității rurale despre omul sănătos, modul în care acesta este perceput, sau cum este plăsmuit un tipar fizic, marcat de ideal constituie obiectivele de cercetare pentru acest paragraf.

Investigarea concepută în această perspectivă este destul de actuală, deoarece imaginea omului sănătos se grefează pe gândirea și mentalitatea comunității, relevând valorile culturale permanente și schimbătoare care au exercitat o puternică

și permanentă acțiune modelatoare asupra societății și individului, fiind un reper moral și exemplu relevant pentru contemporani.

În urma analizei datelor, care sunt destul de extinse ca informație, se conturează câteva *portrete* ale *omului sănătos*, diferite de la o perioadă de timp la alta, în ceea ce privește aspectele esențiale și scopurile urmărite.

Prima este una preponderent estetică, care pretinde să-l înfățișeze în următorul fel: „omul sănătos este gras și roșu” sau „omul sănătos este frumos”.

Autorul susține ca valabilă ideea promovată de popor, că frumusețea este în strânsă interdependență cu sănătatea și aduce în folosul acesteia argumente, enunțând concluziile medicale actuale, care relevă că orice dereglare a sănătății se repercutează și asupra tenului.

Păreră conform căreia ideea de sănătate ar fi eminent estetică și că „tipul nostru antropologic este altul” a fost criticată de medicul Vasile Băncilă. El reflecta că „a fi sănătos înseamnă, pentru țăran, înainte de toate, omul bun de muncă” [3, p. 60]. Concluzia se considera extrem de productivă, pentru că sănătatea, atașată structural muncii, este automat arondată unor atribute sociale, morale, etice, culturale, economice și financiare: „ideea de om sănătos pentru popor era omul muncitor, în același timp iute, mai mult: îndemânat, adică abil și priceput, și cu rost la treabă, pe deasupra cu o activitate care să nu strice celuilalt. A fi om sănătos însemna pentru țăranul nostru a fi om complet și omenos [2].

Autorul conchide că în toate timpurile omul sănătos era considerat omul lipsit de defecte fizice și psihice, iar idealul de sănătate, relevat a fost atribuit unor personaje folclorice ca Făt-Frumos pentru bărbați și Ileana-Cosânzeana, pentru femei.

2.2. Condițiile vitale ce asigură menținerea sănătății populației

În acest paragraf autorul și-a propus să releve importanța condițiilor de trai și normelor igienice pentru asigurarea unei existențe decente, dar și continuității vieții omului.

Spațiul pentru locuit a fost comun pentru întreaga familie și a avut impact decisiv asupra menținerii sănătății ei. Călătorii, cărturarii, dar și cercetătorii care au lăsat notițe despre locuința sătenilor din spațiul basarabean. Fișele de gospodărie întocmite în campaniile monografice din satele basarabene Cornova și Fundul Moldovei sunt bogate în date despre igiena casei, materialul de construcție al locuințelor, posibilităților de iluminare și aerisire a casei, curățenia efectivă a gospodăriei.

Dovadă a respectării măsurilor igienice servesc datele despre amplasarea surselor de apă potabilă, cele referitoare la felul în care se împiedica răspândirea epidemiilor și nu în ultimul rând celor care relevă că la începutul secolului al XX-lea, aproape în fiecare gospodărie existau closete. Chiar dacă adesea prost întreținute, după părerea etnografilor, ele erau așezate, la spatele casei, la o distanță semnificativă de locuință și de sursele de apă.

Alimentația tradițională contribuie în cea mai mare măsură la menținerea condiției sănătății. Autorul și-a propus să evidențieze valoarea terapeutică a alimentației tradiționale în profilaxia și vindecarea proceselor patologice, nepretinzând însă, la elucidarea completă a problematicii.

Concluzia dedusă de autor, este susținută de toți cei ce au cercetat alimentația tradițională: țărani au întrebuințat o varietate mare de produse în hrană, combinând alimentele de origine vegetală obținute din cereale, legume, fructe cu cele de origine animală, stabilind echilibru perfect pentru a nu dăuna sănătății. În timpul posturilor, alimentația devenea preponderent vegetală, și era văzută de mulți autori ca săracă sau incompletă.

În scopuri profilactice se consumau așa numitele *plante culese*, precum și legumele care constituiau principala sursă de nutriție în hrana de primăvară și vară sau în zilele de post. Pe lângă efectul profilactic, acestea mai posedă importante calități terapeutice, numite fiind *alimente-medicament*. Cele mai reprezentative din ele au fost usturoiul și ceapa, și se utilizau atât în tratarea bolilor interne, cât și externe. Dintre produsele de origine animală în calitate de alimente-medicament se întrebuințau laptele și brânza. Prin aplicații compuse din brânză de vaci și ceapă/usturoi se tratau foarte multe maladii.

Văzută fiind ca parte din om, poporul i-a atribuit hranei o putere extraordinară capabilă să influențeze sănătatea și viața umană.

Importantă în acest sens este și relevarea valențelor terapeutice ale **portului popular**, având ca vectori de bază materialele prime din care era confecționat, croiul, ornamentele și cromatica.

Valențe terapeutice ale ansamblului vestimentar popular constau în: *naturalețea* materialelor prime din care era confecționat, *croiul* tradițional foarte practic și comod, ce permitea mișcări nestingerite și circulația liberă a aerului, *puterea protectoare a podoabelor* și ornamentelor și, nu în ultimul rând, *culoarea* utilizată rațional.

Culoarea dominantă a costumului popular era adaptată perfect condițiilor climaterice a regiunii: pentru timp cald era cea albă, cel din timpul rece, dimpotrivă întrunea mai multe nuanțe întunecate, întru-cât sunt capabile să atragă razele solare.

Piese ce acopereau pielea erau țesute preponderent din fibre vegetale și acționau ca un micromasaj, având puterea presopuncturii, care de asemenea posedă efect terapeutic.

În afară de rolul protector real, bazat pe capacitatea de a încălzi sau proteja corpul omenesc, hainele mai purtau și un intens sens simbolic de protecție. Podoabele fortificau mesajul apotropaic al motivelor ornamentale țesute sau brodate de pe piesele costumului tradițional, iar puterea real protectoare a lor se datora materialelor din care sunt confecționate [5].

Igiena muncii. Literatura etnografică de specialitate conține puține relații despre normele de igienă a muncii. La o analiză atentă a *interdicțiilor* – instrumente culturale percepute de unii etnografi doar ca *superstiții*, fără să le fie considerate și

alte semnificații – se observă o reglementare strictă a muncii ce trebuia efectuată doar într-un timp și fel special, ce desigur nu putea să nu aibă finalitate pozitivă. Credința poporului în legătură cu avantajul muncii fizice pentru ușurarea nașterilor s-a argumentat astăzi științific. Pentru a nu dăuna copilului în timpul unor lucrări grele, femeile se încingeau cu un brâu strâns de jur împrejur. Acesta era îmbrăcat și pentru a împiedica creșterea excesivă a copilului, fapt ce putea îngreuna procesul travaliului.

Un exemplu de reglementare a muncii îl constituie însuși calendarul popular, care are zile speciale dedicate scărmanatului, spălatului torsului și țesutului, sau zile dedicate aratului și semănatului etc., dar și sărbători ale sfinților în care orice muncă este oprită.

2.3. Bolile, prevenirea și profilaxia lor, realitate și imaginar iluzoriu. Credințele și superstițiile poporului legate de boală și cauza îmbolnăvirii.

Pentru a cuprinde întreg spectrul de manifestări cu care operează medicina populară, este instructiv să analizăm din punct de vedere metodologic conceptul de boală; să identificăm aspectele ei socio-culturale; să elucidăm coliziunile metodologice ale domeniului.

În rezultatul investigărilor istoriografice și cercetărilor de teren s-a constatat că:

1. Închipuirile despre sursa de îmbolnăvire s-au format conform modelului spațial de proiectare a lumii caracteristic gândirii mitice, unde opoziția interior-exterior, subînțelegea împărțirea lumii în sacru (*al său*, uman, apropiat și înțeles) și profan (*străin* din afară, neasimilat). În conformitate cu acest principiu, tot ceea ce este străin capătă alură negativă și poate provoca rău, tot ceea ce este cunoscut – aduce binele și normalitatea.

2. Mentalitatea tradițională atribuie producerea efectelor maladive câtorva categorii culturale: forțelor mitice (Ielele, Soarele, Sfințelor zilelor, Diavolului), b) personajelor umane (vrăjitori), c) personajelor Biblice. Dintre toate credințele străvechi privitoare la cauzele bolilor, cea mai răspândită în întreagă omenire este credința în deochi, ca afecțiune complexă ce vizează întreg corpul omului. Biserica vedea boala ca o pedeapsă dumnezeiască dată pentru a curăți sufletul.

3. Boala, a fost înțeleasă ca dizarmonie/ necurătenie, în opoziție cu curățenia și resimțită ca factor de perturbare, ca pierdere a echilibrului inițial [22]. În această ipostază îmbolnăvirii sau bolii i se atribuie *funcție* de semn, iar oricare metodă de tratament – devine un ritual în sine, ce vizează redobândirea stării de bine.

2.3.1. Atitudinea societății față de boală și de bolnav

În acest subcapitol, s-a constatat că atitudinea societății față de boală și de bolnav a fost în dinamica sa diferită. În timp ce religia creștină cheamă spre resemnare în fața suferinței, poporul se împotrivesc stării de boală, căutând să o îndeparteze prin toate mijloacele posibile.

Grație poruncilor evanghelice, conform cărora omul trebuia să-și iubească aproapele, dar și specificului etnopsihologic al populației locale, oamenii au avut

mereu grijă față de cei ce sufereau, iar cauzele de abandon aproape că nu erau cunoscute. Dovadă a acestei ipoteze servesc relatările făcute de Marcela Focșa și Miți Dărmănescu în Fundul Moldovei (Bucovina) în anul 1928. Autorii descriu atitudinea unei familii față de fata lor bolnavă psihic. În genere atitudinea față de bolnavii mintali a fost diferită. Apropiatii se rușinau de ei, dar nu-i înstrăinau. Uneori străinii îi luau în derâdere, dar în același timp îi implicau în relațiile sociale (dansul călușarilor) și îi omeneau prin pomenile oferite. Față de ceilalți bolnavi comunitatea manifesta o atitudine mai binevoitoare, dovadă sunt numeroasele pelerinaje spre locurile sfinte și multitudinea metodelor de tratament popular.

2.4. Statutul și rolul agentului terapeutic în spațiul spiritual al comunității rurale basarabene

Paragraful are ca scop analiza agentului terapeutic, ca a unuia dintre cele mai interesante subiecte a *clasei oamenilor știutori* și statutului, pe care-l deținea în spațiul cultural al lumii țărănești. Sub noțiunea de agent terapeutic (doftoroaie, vraci) se înțelege persoana ce se ocupa de prevenirea și tratarea maladiilor, indiferent de metodele practicate și mijloacele utilizate.

Concluziile expuse în acest studiu sunt rezultate din cercetările de teren în baza unui chestionar special elaborat în măsură să descrie aspectele religioase și mentale ale comunității basarabene în perioada vizată, prin prisma metodei istorico-comparativiste (reversive).

Rezultatele studiului au reliefat un portret al agentului terapeutic – *baba, vraciul* erau personalități puternice, capabile să provoace și să stăpânească anumite procese psihice, posedau cunoștințe despre anatomia umană, plantele de leac și tehnici multiple de vindecare.

În urma cercetărilor s-au evidențiat și câteva trăsături comune pentru toți lecuitorii tradiționali: 1. numărul persoanelor preocupate de medicină era relativ scăzut față de celelalte meserii; 2. lecuitorii erau onorați și stimați de comunitate, uneori prestigiul lor răspândindu-se și în afara ei; 3. datorită legăturii imaginative a vracilor cu ființele demonice, se evita orice conflict cu ei; 4. chiar dacă activitatea lor nu se încununa de succes, comunitatea nu le atribuia nici o vină.

În perioada studiată în Basarabia exista deja o strictă specializare a lecuitorilor în: vraci, doftori (fitoterapeuții), moașe și descântători. În general, hotarele dintre vraci și vrăjitor în spațiul cultural rural deseori au fost șterse. Dezideratele ce trebuiau respectate în devenirea lor în calitate de vraci erau următoarele: să fie bătrână sau văduvă (*să fie curată*), să nu aibă copii mici (se îmbolnăvesc copii), să fie fata nemăritată sau fecior (*curățenia trupeză e de leac*).

Dintre toate categoriile de lecuitori *moașei* îi revenea locul cel mai distinct, datorită importanței sale pentru comunitate; *babe (doftoroaie)* erau numite persoanele, care posedau cunoștințe de tratare a bolilor cu ajutorul plantelor medicinale; în categoria celor ce se numeau *chirurgi (bărbieri, vraci)*, intrau persoanele care se ocupau de tratarea celor mai dificile și grave leziuni corporale; *descântătoare* sau

vrăjitoare erau numite femeile ce descântau. Unele dintre ele posedau cunoștințe de bioenergie, fitoterapie, dar aveau și capacități de inducere în hipnoză.

Reducerea numărului lecuitorilor de la zi la zi, denotă că repertoriul cunoștințelor medicale populare de astăzi este redus față de cel din trecut și implică o preocupare de identificare obligatorie a patrimoniului viu pe care-l constituie acești terapeuți populari.

2.5. Concluzii la capitolul II

În rezultatul analizelor întreprinse și a enunțurilor expuse în capitolul doi se conturează următoarele concluzii:

1. Pornind de la interpretarea manifestărilor corporale și până la modul de organizare a procesului terapeutic în spațiul informal, toate aspectele și fenomenele legate de boală sunt influențate și modelate de sistemul de valori, norme și standarde culturale și sociale.

2. Conceptul de *boală* propriu comunității tradiționale nu se încadrează în limitele stricte ale definițiilor medicale, fiind perceput ca o „nerespectare a înțelegerii cu mediul”, invazia forțelor străine, dușmănoase în ordinea firească a lucrurilor, „murdărie a sufletului”, păcat, consecință a decăderii speciei umane. Astfel boala avea ca consecință izolarea bolnavului (în cazul bolilor contagioase, uneori și în cazul bolilor psihice) sau invers, incita atenția comunității și provoca o grijă sporită față de bolnav.

3. Experiența bolii la țărani basarabeni se caracterizează prin slaba prezență a medicinei instituționalizate ca mijloc de îngrijire a sănătății, din simplul motiv că atât medicii profesionali cât și spitalele erau foarte puțini, la care se adaugă și interiorizarea de către bolnavi a unor versiuni supranaturale privitoare la propria boală. Oamenii conștientizau faptul că boala lor nu poate fi în întregime cuprinsă în termeni medicali și găseau propria explicație, prin care să-și poată exprima suferința personală.

4. Vracii populari, fără studii medicale au fost deseori prevăzători și experimentați în tratamentul bolilor, dotați cu energii deosebite, capabili de a intui o legătură nevăzută între corp și suflet, tratând bolile nu simptomatice, ci căutând cauza declanșării bolii (o cauză spirituală) în pierderea legăturii cu divinul, cu universul.

III. Practici magice, cunoștințe și abilități circumscrise de practica medicală populară

Capitolul analizează și descrie particularitățile și specificul metodelor terapeutice populare. Clasificarea obiceiurilor de medicină populară din acest capitol s-a realizat în conformitate cu persoana care înfăptuia activitatea curativă și terapeutică. Specificul acestor metode populare de tratament constă în amalgamurile culturale sincretice pe care le au la bază.

3.1. Sacroterapia și descântatul terapeutic – metode de psihoterapie populară

În acest paragraf, autorul califică conceptul de sacroterapiе și descântec drept metode prin intermediul cărora se acționa în scop terapeutic asupra psihicului uman.

Ca metodă de tratament, *sacroterapia* are la bază ideea restabilirii echilibrului corporal prin aderarea la sacru. Sacralitate, conform mentalității populare, conțineau atât manifestările ce au primit consacrare religioasă, cât și tot ce insufla prestigiul suprem și nu se putea divulga, atinge etc.

În viziunea autorului cea mai importantă metodă de sacroterapiе/psihoterapie la care recurg oamenii este rugăciunea. Indiferent sub ce formă s-ar practica, rugăciunea a avut la bază comunicarea cu sacralitatea și conform imaginarii populare are putere să vindece orice boală.

Alte forme de sacroterapiе elucidate în paragraf sunt spovedania, Sfântul Maslul, dezbrăcarea preotului pe bolnavi, postul, serbarea sfinților, pelerinajele în locurile sfinte etc. Descriind fiecare formă de sacroterapiе, autorul se oprește asupra explicației efectului psihoterapeutic pe care-l are aceasta asupra omului.

Descântecul este o formă de psihoterapie complexă, cea mai frecvent utilizată în medicina populară, bazată pe terapia cuvântului, dar completată cu elemente de magie, cunoștințe de medicină și de reglare a energiilor. Structurile narative din construcția descântecului se prezintă ca rituri primordiale sau povestiri exemplare evocate în scop curativ, iar prezența lor în diferite categorii folclorice reflectă fondul comun de valori.

Funcția descântecului conform mentalității populare este readucerea stării de echilibru organismului prin vindecarea bolilor fizice și sufletești, alungarea duhurilor necurate și desfacerea vrăjilor făcute asupra bolnavului.

Sacralitatea descântatului e amplificată de credința inițială că nu oricine poate să cunoască formula și practica lui. Eficacitatea descântecului este demonstrată și din perspectivă științifică, or, la baza lui au stat, de multe ori, cunoștințe medicale exacte, dobândite pe cale empirică și transmise generațiilor următoare cu atât mai ușor, cu cât ele au fost integrate într-un ritual. Fiind parte componentă a unui ritual sau reprezentând-ul, descântecul trebuia practicat în anumite condiții legate de spațiu, timp, recuzită, performeri și respectând anumite reguli de interpretare și transmitere.

Concluziile la care se ajunge în final, este că sacroterapia nu poate fi încadrată în spațiile înguste ale unei metode de tratament, ci are un impact mult mai vast, iată de ce constituie un sistem al culturii tradiționale, inclusiv un element de patrimoniu imaterial.

3.2. Magia scrisului ca invocare terapeutică

În subcapitol se analizează acțiunile tratamentului în baza scrierii ca expresie a unui sincretism cultural complex, realizat în timp, între structurile magice și elementele mitice aparținând stratului arhaic precreștin și elemente proprii stratului religios creștin.

Analiza terapeuticele scrise, relevă trăsăturile specifice ale acestui tip de a lecu, dar și apartenența lor la sistemul culturii universale. Analizând aceste forme de terapie, autorul deosebește câteva tipuri de scrieri: rugăciuni, texte ce descriu luptele dintre forțele malefice cu cele benefice, cărțile sub formă de talismane. Un text cu scop terapeutic, destul de răspândit pe teritoriul Basarabiei, a fost „Talismanul”. Virtuțile expuse la finalul lui prevăd că care-l va purta „nu va muri de moarte neașteptată sau năpraznică ... și va fi ferit de toți cei care vin asupra lui”.

Rugăciunile tipărite în această perioadă aveau drept scop îndepărtarea „supărărilor și a grijilor și a blestemelor, a farmecelor și a vrăjilor, și a tuturor relelor”. În textul adiacent rugăciunii există niște instrucțiuni în care se spune că, odată copiată, rugăciunea îi va feri pe posesorii textului de boli, epidemii etc., iar omului bolnav i se va aplica rugăciunea pe partea dreaptă. Acest ultim îndemn dezvăluie clar sincretismul acestor practici, unde religiosul (rugăciunea) interferează cu magic prin intermediul unui procedeu numit de Toren magie contagioasă.

„Răvașul de brâncă” avea caracter taumaturgic și se aplica pe locul bolnav. Pe unele din ele se scria vestitul palindrom Sator Arepo Tenet Opera Rotas. Prezența acestei formule în texte a fost definită de George Călinescu ca „formulă cabalistică de origine străveche” și prevedea o finalitate terapeutică pentru friguri.

Spălarea unei icoane sau a suprafețelor scrise și înghițirea apei respective reprezentau conform imaginarului popular alte modalități de încorporare a cuvintelor sacre, a căror putere binefăcătoare era transferată în acest mod corpului bolnav.

Metodele de terapie prin scris relevă mărturiile ale ciocnirii și conviețuirii unor sisteme culturale diferite și a unor tradiții de origini diverse. Acestea cunoscând procese de interferență, suprapuneri, resemantizări, rezultă un sincretism magico-religios caracteristic culturii tradiționale. Tradiția tratamentului prin scris continue să trăiască în spațiul nostru cultural cu o vitalitate extrem de robustă, cea mai frecventă formă utilizată fiind a așa-ziselor „Scrisori de samcă”.

3.3. Problema tratamentului cu plante medicinale în Basarabia

Scopul principal al paragrafului constă în studierea și stabilirea particularităților specifice tratării cu plante în Basarabia în perioada cronologică propusă, precum și analiza practicilor magice legate de colectarea plantelor și tratarea cu ele. Alt scop propus a ținut de relevarea nivelului atins de medicina populară din perspectiva medicinei moderne.

Autorul a subliniat ideea că multe din remediile populare sunt îndeajuns de raționale, corespund destinației și continuă să fie obiecte medicinale. Remediile numite și panacee, sunt frecvent utilizate actualmente, chiar dacă tehnologia preparării sau administrării lor s-a modificat în măsura necesității. Altele și-au aflat recunoașterea în medicina tradițională, doar în ultima perioadă de timp, grație noilor descoperiri științifice, ceea ce demonstrează un schimb continuu de informații în ambele direcții.

Culesul plantelor corespundea unui ritual adevărat, se desfășura în anumite condiții stricte și a fost denumit în literatura de specialitate drept *Calendarul recoltării plantelor de leac*. Relaționat sub raport cosmic și mitic, iar în rezultat perceput ca sacru, era foarte respectat de *cunoscători*. O caracteristică a acestui calendar consta în sincretismul său cumulant de empirism, magie și ritual.

În scopul înlesnirii descrierii plantelor de leac utilizate în spațiul nostru cultural, am recurs la o clasificare a lor. În acest proces de ordonare a valorilor care trebuie să releve ierarhia construită și promovată de cultura populară sunt importante: criteriul celor mai frecvent utilizate plante; criteriul plantelor-panacee, altfel spus, plantelor ce tratau mai multe boli; criteriul apartenenței biotopice a vegetației (de pădure, de munte, acvatic); criteriul temporal (momentul culegerii).

3.4. Chirurgia populară

Chirurgia tradițională este înțeleasă ca o metodă de tratare a bolilor cu ajutorul intervențiilor chirurgicale empirice. De exemplu, tăierea sub limbă, creștutul în frunte, aplicarea de lipitori, tratarea și drenajul rănilor; lecuirea arsurilor și mușcăturilor de animale, scoaterea corpurilor străine din trupul omului etc. fac parte din categoria acestor practici, destul de frecvente în viața comunităților tradiționale. O ramură a chirurgiei populare este și ortopedia tradițională – tratament medical popular, care consta în trasul și legatul oaselor.

Tratamentul rănilor constituia cea mai importantă și cea mai urgentă problemă a chirurgiei populare. Plăgile sunt clasificate de popor după diferite criterii și sunt tratate deosebit. Cea mai frecventă dintre ele împarte vătămarile corporale după criteriul temporal în două grupuri: 1. Rănille proaspete; 2. Rănille cu puroi sau rănille „care se curăța”.

În afară de răni, chirurgii populari au știut să trateze afecțiuni cu mult mai severe: arsuri de gradul 2 și 3, mușcăături sau sfărtecarea trupului de către animale, oasele frânte, desfigurarea trupului în urma căderilor periculoase și chiar unele forme ușoare de cancer.

3.5. Obstetrica și ginecologie populară

Ca și precedentul, subcapitolul atinge o problematică de noutate pentru cercetările etnologice de la noi. Au fost relevate atât problemele de sănătate cu care se confruntă femeile până la naștere dar și etapele experienței materne; experiențele medicale ale mamei implicată direct, într-o *trecere*. Nașterea nu era o *trecere* și „un element fundamental al vieții”. De aceea, sursele istorice prezintă mai puține informații despre naștere și ceremoniile asociate cu ea și cu integrarea nou-născutului în comunitate decât despre nuntă sau înmormântare.

Ne-am referit și la metodele de tratare a infertilității, cele de lecuire a unor boli provocate de răceală, muncă grea sau boli venerice. Am cuprins în analiză întreg procesul travaliului și nașterii propriu-zise, dar și metodele cu care se opera în cazul unei nașteri ratate.

Perioada recuperării femeii după naștere, acțiunile prin care este ajutată de moașă au intrat în vizorul nostru, alături de descrierea importanței și rolului moașei în societatea tradițională.

3.6. Concluzii la capitolul III

Rezultatele la care am ajuns analizând această problematică în capitol pot fi formulate în următoarele enunțuri:

1. Obiceiurile de terapie populară (dar și a funcțiilor doftorilor populari din capitolul precedent) denotă că medicina populară include unele categorii premergătoare medicinei științifice de astăzi. Susținem această ipoteză, întru-cât la o analiză atentă a principalelor forme terapeutice populare, urmărim transcendența lor în domeniile științifice ale medicinei actuale. De ex: moșitul e echivalent cu ginecologia de astăzi, tratamentul cu plante cu farmacologia sau fitoterapia, chirurgia populară – chirurgie științifică, descântecul – psihoterapie.

2. La începutul secolului al XIX-lea mijlocul secolului al XX-lea medicina populară în Basarabia continua să se dezvolte destul de pregnant în virtutea forței tradiției. În evoluția sa formele terapeutice basarabene a atins apogeul dezvoltării sale la începutul perioadei studiate. Numai la mijlocul secolului al XX-lea în satele basarabene tratamentul popular începe să cedeze formelor moderne de tratare asistate de medici școliți (intervenții chirurgicale, preparate medicinale, chimice etc.).

3. Practicile medicale populare au circumscris elemente magice și practici rituale, exponente ale mitologiei, credințelor și viziunii tradiționale asupra lumii. Formele de tratament popular s-au dezvoltat după un algoritm strict, ce includea categoriile: spațiul, timpul, practicantul și uneori adresatul. Totodată ele sunt urme ale unui întreg univers de viață, relevând structuri mentale, atitudini și comportamente care, în condițiile modernității, se prezintă ca elemente indispensabile de patrimoniu, ceea ce impune o salvagardare cât mai urgentă a lor.

4. Ideea formulată de unii etnografi, precum că motivația practicării medicinei populare îndelungate în acest spațiu a fost nivelul slab de cultură a populației sătești sau lipsa instituțiilor specializate în ocrotirea sănătății o considerăm inconsistentă. Conchidem că această perpetuare se datorează în special conservării tradițiilor medicinale la sate și dozei de eficiență psihoterapeutică, urmărită de ele.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În baza cercetării științifice efectuate în domeniul medicinei populare basarabene de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, formulăm următoarele concluzii:

1. Rezultatele cercetării științifice relevă că medicina populară constituie o componentă indispensabilă a patrimoniului cultural național și contribuie la salvagardarea multiplelor elemente ale culturii populare.

2. Elucidarea fundamentelor teoretico-metodologice ale medicinei populare basarabene și reliefaarea situației în domeniu au permis identificarea unui spectru vag al problematicii medicinei populare și a unui spectru extins al abordărilor tangențiale în literatura de specialitate. Sinteza teoriilor și noțiunilor de bază cu care s-a operat în conturarea sectorului terapeutic popular a permis să relevăm atitudinea cercetătorilor față de acest sector al culturii populare. În lucrările autorilor naționali conceptul de medicină populară rămâne însă insuficient valorificat.

3. Hotarul dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea este marcat de apariția, organizarea sau reorganizarea unor sisteme medicale instituționalizate la nivel regional sau doar apariția – fermă, de această dată – a germenilor unei științe a medicinei într-un climat socio-cultural în care etnoatria deținea un monopol absolut; acest reper cronologic însemnând, inevitabil, și o perioadă de căutări, ezitări, eșecuri, sarlatanii, în paralel cu succesele vindecării raționale.

4. Cunoștințele de medicină ale moldovenilor/românilor stabiliți în teritoriul dintre Prut și Nistru au o vechime milenară, putând fi considerate un dar strămoșesc, iar fondul lor inalienabil permite să identificăm o formă primară, arhaică a acestor cunoștințe, care, după anumiți indici istorici și de limbă, le putem atribui tracilor, mai exact sacerdoșilor geto-daci. Experiența medicală a fost îmbogățită în permanență cu noi practici și credințe în procesul de comunicare cu etniile conlocuitoare, dar și sub influența medicinei profesioniste aflate în proces de dezvoltare. Datorită unor particularități zonale, și de mentalitate (existența omului era concepută ca indisolubilă de cea a mediului natural) medicina magico-empirică s-a păstrat la populația Basarabiei, aproape instituționalizată, până în secolul al XX-lea.

5. Secolul al XIX-lea relevă, că fond structural, o mentalitate terapeutică tradițională, în care sufletul, chiar dacă separat de trup datorită unor cerințe ale dogmei religioase, era perceput mereu în corelație cu corpul fizic, cu care intercondiționează în stările de sănătate sau boală. Descântecul este procedeul cel mai reprezentativ, totodată și cel mai frecvent, al medicinei populare. El este o formă terapeutică complexă, reunind tratamentul psiho-hipnotic (magic), fitoterapeutic, fizic și bioenergetic.

6. Peisajul medical actual din Republica Moldova se caracterizează prin reduționismul specific științei biomedicale clasice. Abia de ceva timp se tinde spre o perspectivă contemporană care include o atenție sporită contextului bio-psiho-social în care se desfășoară fenomenul maladiv.

7. Medicina populară este un domeniul pluridimensional al culturii populare, care nu poate fi încadrat în limitele unei descrieri a terapiilor populare sau metodelor naturiste de tratament, ci relevă o sumedenie de alte aspecte ale spiritualității populare, simbolismului și sincretismului cultural, mentalității, inclusiv al datinilor și obiceiurilor. Grație datelor rezultate din cercetarea medicinei populare putem restabili resorturile mentale, importanța sănătății pentru buna desfășurare a vieții în comunitatea tradițională și continuității neamului, relațiile interumane, etica și estetica populară, elementele etichetei, măsurile de igienă respectate în activitățile gospodărești, imaginarul față de boală și cauzele îmbolnăvirii etc.

Cercetarea este întregită de observarea nemijlocită a fenomenului lecuirii pe teren, urmată de un îndelungat proces de sistematizare a complexului factologic în scopul valorificării cât mai pregnante a tradiției date, care, prin elementele de arhaicitate caracteristice, imprimă veritabile trăsături identitare poporului și culturii sale.

Analiza rezultatelor cercetării permite să confirmăm **soluționarea problemei științifice**, care constă în identificarea și elucidarea particularităților specifice ale complexului terapeutic popular basarabean, având ca efect restabilirea unui sector științific important al culturii spirituale în vederea completării patrimoniului cultural național.

Recomandări:

1. Continuarea cercetărilor vizând medicina populară, aprofundarea acestora, reconsiderarea viziunilor și metodologiilor pentru a le identifica pe cele mai adecvate elucidării acestui domeniu ca parte indisolubilă a cunoașterii culturii tradiționale și patrimoniului național.

2. Revizuirea abordării interetnice a medicinei populare, prin impunerea obligatorie a unui complex de noi estimări și dezbateri profunde prin diversificarea filierei instrumentelor științifice.

3. Organizarea unor cercetări urgente de teren, complexe ca amploare, care ar putea să fixeze multidimensional, cu mijloace moderne de documentare reminiscențele unor rămășițe ale elementelor de etnoiatrie, or importanța lor pentru cunoașterea tuturor manifestărilor culturii tradiționale spirituale se prezintă inestimabilă.

4. Identificarea lecuitorilor populari care sunt apreciați de comunități datorită rezultatelor lor și realizarea unor filmări ce ar putea fi utilizate ulterior la elaborarea unor filme, servind ca documente ale autenticității acestor practici la începutul secolului al XXI-lea; înregistrarea acestora în bazele de date, în vederea promovării ca purtători de patrimoniu viu.

5. Inițierea medicilor tineri în posibilele repercusiuni (pozitive și negative) ale practicării medicinei populare pentru a se putea interveni în caz de necesitate.

Bibliografie

În limba română

1. Buzilă V. Ziua moașei. În: Pyretus/ Anuarul Muzeului de Istorie și Etnografie din Ungheni. Anul 1, nr. 1, Ungheni, 2001, p. 100-106.
2. Buzilă V. Eticheta tradițională manifestată prin simbolismul corporal. În: Buletin Științific: Revista de Etnografie, Științe ale Naturii și Muzeologie, vol. 15 (28), Chișinău, 2006, p. 12-14.
3. Burghel C. În numele magiei terapeutice. Zalău: Limes, 2000, p. 58-79.
4. Candrea I. Folclorul medical român comparat. Iași: Polirom, 1999, 487 p.
5. Condaticova L. Arta bijuteriilor din Moldova. Iași: Lumen, 2010, p. 191, 196.
6. Cristescu Ș. Descânțece din Cornova Basarabia / Volum editat, introducere și note de Sanda Golopentia-Eretescu. Providence (S.U.A): Hiatus, 1984, 298 p.
7. Curuci L. Folclor al medicinei populare vechi. În vol.: Folclor din stepa Bălților. Chișinău: Știința, 1986, p. 82-87.
8. Curuci L. Din folclorul medicinei populare inventive. În vol.: Folclor din câmpia Sorociei. Chișinău: Știința, 1989, p. 94-96.
9. Furtună A. Descânțecele. În: Cornova, Chișinău: Museum, 2000, p. 182.
10. Gennep A. Riturile de trecere. Iași: Polirom, 1996. 200 p.
11. Gorovei A. Descânțecele românilor. București: Editura Academiei Române, 1931, p. 111, 138.
12. Graur A. Descântecul la români: istorie și actualitate. Teză (10.01.09). Chișinău, 2004. 135 p.
13. Grigoriu-Rigo Gr. Medicina poporului. București: Gobl-Rasidescu, 1907, 186 p.
14. Frazer J. G. Creanga de aur. Vol. I, București, 1980, p. 30-48.
15. Laugier Ch. Contribuțiuni la etnografia Medicală a Olteniei. Craiova: Scri-sul Românesc, 1925, p. 80-100.
16. Levi-Strauss Cl. Antropologie structurala. București, 1978, p. 198-200.
17. Mauss M. și Hubert H. Teoria generală a magiei. Iași: Polirom, 1996, p. 50-69, 70-72.
18. Moraru S. Descânțece, vrăji, farmece și practici magice. În: Folclor din tara fagilor. Chișinău: Hyperion, 1993, p. 30-49.
19. Olteanu A. Ipostaze ale maleficului în medicina magică. București: Paideia, 1998, p. 245.
20. Pavelescu Gh. Aspecte din spiritualitatea românilor transnistreni: credințe și obiceiuri. Craiova: Ramuri, 1944, p. 66-68.
21. Popa S. Descânțece din Basarabia. În: Datini, 1997, nr. 1-2, p. 38.

În limba rusă

22. Арнаутова Ю. Колдуны и святые: Антропология болезни в Средние века. СПб.: Алетейя, 2004, с. 7, 20, 138-144.
23. Бромлей Ю. Современные проблемы этнографии. Москва: Наука, 1981, с. 211.
24. Квилинкова Е. Заговоры, магия и обереги в народной медицине гагаузов. Кишинев: Elan INC, 2010, 390 с.
25. Колосова В. Лексика и символика народной ботаники восточных славян: На общеславянском фоне: Этнолингвистический аспект. Диссертация кандидата филологических наук: 10.02.03 Москва, 2003, 181 с. 61 04-10/612.
26. Лукянец О. Путешествие в этнологию. Кишинев, 2014, 198 с.
27. Ляликов С. Лекарственная флора Молдавии. Кишинев: Карта молдовеняскэ, 1968, 240 с.
28. Попушой Е. История медицины и здравоохранения Молдавской ССР. Автореферат Диссертации др. мед. наук. М., 1985, 25 с.
29. Токарев С. Происхождение и сущность магии. В: Труды Института Этнографии, т. 51, Москва, 1959, с. 7-75.
30. Тэрнер В. Символ и ритуал. Москва: Наука, 1983, 277 с.
31. Фурдуй Ф., Лэкустэ В., Вуду Л. Анатомио-физиологические и биоэнергетические основы санокреатологической акупунктуры. Chişinău, 2002, 258 с.
32. Харитоновна В. Народные магико-медицинские практики: традиция и современность. Опыт комплексного системно-феноменологического исследования. Диссертация ... доктора исторических наук. Москва, 2000, 84 с.
33. Юнг К. Человек и его символы. СПб.: БСК, 1996, 233 с.

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE

1. Grădinaru N. Народная медицина как источник изучения культуры. În: Этнографический источник, Материалы Третьих Санкт-Петербургских Этнографических чтений, Санкт-Петербург 2004, p. 322-326.
2. Grădinaru N. Problema tratamentului cu plante medicinale în Basarabia. În: Buletin Științific. Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie, vol. 3, Chișinău, 2005, p. 159-172.
3. Grădinaru N. Statutul și rolul leucitorului în spațiul spiritual al comunității rurale basarabene. În: Revista de Etnografie, nr. 1, Chișinău, 2005, p. 167-176.
4. Grădinaru N. Aspectul omului sănătos în mentalitatea populară. În: Этнографические исследования в РМ: история и современность, Chișinău, 2006, p. 517-534.
5. Grădinaru N. Scrisul – finalitate terapeutică. În: Revista de Etnologie și Culturologie, vol. I, Chișinău, 2006, p. 267-274.
6. Grădinaru N. Sincretismul magico-religios în medicina populară. În: Revista de Etnologie și Culturologie, vol. III, Chișinău, 2008, p. 77-82.
7. Grădinaru N. Alimentația tradițională ca metodă de profilaxie și tratament. În: Revista de Etnologie și Culturologie, vol. XI-XII. Chișinău, 2012, p. 109-113.
8. Grădinaru N., Ciocanu M. Cunoștințe, practici, reprezentări și simboluri despre om, natură și cosmos. În: Regstru național al patrimoniului cultural imaterial din Republica Moldova, Chișinău 2012, p. 74-80.
9. Grădinaru N. Sacroterapia – concept al culturii populare. În: Revista de Etnologie și Culturologie, vol. XIII-XIV. Chișinău, 2013, p. 211-215.
10. Grădinaru N. Valențele terapeutice ale costumului popular. În: Creativitate, Tehnologie, Marketing. Al III-lea simpozion internațional, 31 octombrie – 1 noiembrie. Culegere de articole. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Industrie Ușoară, 2014, p. 67-71.
11. Grădinaru N. Igiena populară în Basarabia. În: Materialele Conferinței științifice a tinerilor cercetători din Moldova 2004, Chișinău 2004, p. 83.
12. Grădinaru N. Alimentația tradițională ca metodă de profilaxie și tratament. În: Rezumatele comunicărilor conferinței științifice cu participare internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiul artelor”, Chișinău, 2012, p. 56.
13. Grădinaru N. Sacroterapia ca metodă a terapiei populare. În: Rezumatele comunicărilor conferinței științifice cu participare internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiul artelor”, Ediția a V-a, Chișinău: Garomont, 2013, p. 51-52.
14. Grădinaru N. Codul simbolic ustensial în terapeutica populară. În: Rezumatele comunicărilor conferinței științifice cu participare internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiul artelor”, Ediția a VI-a, Chișinău, 2014, p. 63-64.

ADNOTARE

Grădinaru Natalia. Medicina populară din Basarabia de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea. Aspecte istorico-etnografice. Teză de doctor în istorie. Specialitatea 612.01 – Etnologie. Chișinău, 2015. Structura tezei constă din *Introducere*, trei *capitole*, *concluzii* și *recomandări*, *adnotări* în limbile română, rusă și engleză, *bibliografie* din 268 de surse, 149 de pagini text de bază și 6 *anexe*. Rezultatele cercetării au fost publicate în 14 studii științifice.

Cuvinte-cheie: medicină populară, etnoiatrie, terapie, sănătate, boală, vraci, ritual, magie, sincretism, credință, mentalitate, simbolism, imaginar.

Domeniul de studiu: etnologie.

Scopul cercetării vizează realizarea unei investigații complexe asupra fenomenului medicinei populare, luând în dezbateră reprezentările societății despre sănătate și boală, rolul doftorului tradițional pentru comunitate, simbolurile, credințele și superstițiile ca segment a viziunii tradiționale asupra lumii.

Obiectivele cercetării constau în definirea conceptului de medicină populară; determinarea punctelor teoretice de reper în tratarea problemei; relevarea aspectului sincretic al practicilor medicinale populare; precizarea statutului și funcției terapeutului popular în comunitate; identificarea coordonatelor medicale și culturale ale imaginii sănătate/boală; demonstrarea importanței cercetării etnologice a medicinei populare.

Noutatea și originalitatea științifică a investigației rezidă în analiza complexă, axată pe tradiția autohtonă, a conceptului de medicină populară ca parte componentă a cunoștințelor populare și a multiplelor aspecte aplicative ale medicinei populare ca fenomen cultural-istoric. Relevarea particularităților specifice ale subiectului cercetat, ale reperelor imagologice etnoiatrice, evidențierea unor forme terapeutice naratorii– sunt câteva dintre aspectele novatorii elucidate în lucrare.

Problema științifică importantă soluționată constă în identificarea și elucidarea caracteristicilor complexului terapeutic popular, având ca rezultat restabilirea unui sector științific important al culturii spirituale, în vederea completării patrimoniului cultural național.

Semnificația teoretică rezidă în analiza terminologiei și conceptelor referitoare la medicina populară și la terapiile tradiționale, precum și a evoluției reprezentărilor mentalitare și concepției terapeutice populare.

Valoarea aplicativă. Cercetarea poate fi valorificată în scopuri educative și instructive, prin amenajarea unor complexe etnoculturale sau a sălilor tematice în muzee, contribuind la cunoașterea și aprecierea patrimoniului cultural autohton. Partea rațională a medicinei tradiționale poate fi aplicată cu succes în cadrul medicinei alternative.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost prezentate la conferințe științifice, sunt publicate în diverse reviste de specialitate, sunt folosite la elaborarea cursului opțional „Medicina populară” (UPS „I. Creangă”).

АННОТАЦИЯ

Грэдинару Наталья. Народная медицина в Бессарабии конец XIX – начало XX века. Историко-этнографические аспекты. Диссертация на соискание ученой степени доктора истории, Кишинев, 2015. Структура диссертации. Работа состоит из Введения, трех глав, выводов, рекомендаций, библиографии из 268 источников, 149 основного текста, 6 приложений. Результаты исследования были опубликованы в 14 научных работах.

Ключевые слова: народная медицина, этнология, этнояatria, терапия, лекарь, символизм, синкретизм, магия, верования, предрассудки, болезнь, здоровье, ментальность, образ.

Область исследования: этнология

Задачи исследования сводятся к комплексному исследованию феномена народной медицины, представлений в обществе о здоровье и болезнях, роли народных целителей в обществе, символов, верований и суеверий как сегмента традиционных представлений о мире.

Цели исследования состоят в определении концепции (или концепта) народной медицины; определении основных теоретических положений в решении проблемы; выявлении синкретических аспектов медицинской народной практики; уточнении статуса и функций народной терапии в традиционном обществе; определение медицинских и культурных координат в представлениях о здоровье/болезни; в обозначении важности этнологических исследований в области народной медицины.

Новизна и оригинальность работы состоит в комплексном анализе концепта народной медицины как неотъемлемой части народных знаний и разнообразных аспектов народной медицины прикладного характера как культурно-исторического феномена. Выявление специфических черт предмета исследования, имагологических этнояатрических обозначений, выделение ряда нарративных терапевтических форм – это только некоторые неисследованные аспекты, освещенные в работе.

Важная научная разрешенная проблема состоит в определении и освещении особенностей народного терапевтического комплекса, что в результате позволило восстановить важный научный аспект народной духовной культуры и пополнить национальное культурное наследие.

Теоретическая значимость состоит в анализе терминологии эволюционных и концептуальных характеристик народной медицины, традиционных способов лечения, ментальных ресурсов и концепта народной терапии.

Практическая значимость. Результаты исследования могут использоваться в образовательных и воспитательных целях посредством организации этнокультурных комплексов или тематических выставок в музеях, что будет способствовать познанию и освоению местного культурного наследия. Рациональная составляющая традиционной медицины может быть успешно применена в практике альтернативной медицины.

Внедрение научных результатов. Результаты исследования были апробированы в виде докладов на различных научных форумах, а также использовались при разработке курса лекций «Народная медицина» (Государственный Педагогический Университет им. И. Крянгэ).

ANNOTATION

Grădinaru Natalia. Folk medicine from Basarabia at the end of the 19th - beginning of the 20th centuries. Historical-ethnographical aspects. Doctoral thesis at History.

Specialty 612.01 – Ethnology. Chisinau. 2015.

The structure of the thesis consists of *introduction*, three *chapters*, *conclusions* and *recommendations*, *annotations* in Romanian, Russian and English, *bibliography* of 268 sources, 149 pages of basic text and 6 *appendices*. The results of the researches were published in 14 scientific studies.

Keywords: folk medicine, ethnoiatry, therapy, rituals, customs, healer, symbolism, syncretism, magic, beliefs, superstitions, illness, health, mentality, imaginary.

The field of study: ethnology.

The purpose of study is to carry a complex research of folk medicine phenomenon, representations of the society about health and illness, the role of traditional healers in the society, symbols, beliefs and superstitions, which were a part of traditional views on life.

The research objectives consist in defining the concept of folk medicine and its derivation, in determining some theoretical and historiographical reference points in treatment of the problem; in revealing medicinal practices, their syncretic structure and aspect; in precision of the status and the role of folk therapy in traditional community; in identifying medical and cultural coordinates connected with representations about health and illness; in determining the importance of ethnological folk medicine study.

Novelty and scientific originality resides in the fact that the research presents the first attempt of complex analysis, at national level, of the folk medicine concept, as a component of folk knowledge. Revealing specificity of the investigated folk therapeutic complex, imagological ethnoiatrical reference points, and a number of narrative therapeutical structures– these are some of the novelty aspects elucidated in the thesis.

Important scientific problem solved in the field of research consists in identifying and elucidating folk therapeutic complex, the fact that led to the revival of an important scientific sphere of folk culture, as well as of an indispensable element of cultural patrimony.

Theoretical significance lies in the analysis of terminological aspects, evolutionary and conceptual, referring to folk medicine, traditional healing praxis, mental resources and the concept of folk therapy.

Applied value of the thesis. The research can have educational, didactic and instructive purposes through arrangement of ethnocultural complexes or thematic halls at ethnographical museums, contributing to cognition and appreciation of immaterial cultural patrimony of our country. The rational component of traditional medicine may be successfully applied to alternative medicine praxis.

Implementation of scientific results. The results of the research were presented at scientific conferences and published in various specialty magazines, used for elaboration of optional course “Folk medicine” at State Pedagogical University ”I. Creanga”.

Natalia GRĂDINARU

**MEDICINA POPULARĂ DIN BASARABIA LA SFÂRȘITUL
SECOLULUI AL XIX-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI
AL XX-LEA. ASPECTE ISTORICO-ETNOGRAFICE.**

SPECIALITATEA 612.01: – ETNOLOGIE

Autoreferat al tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: 13 august 2015

Formatul hârtiei 60×84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj 50 ex.

Coli de tipar: 2.0.

Comanda nr.

Editura „GrafemaLibris”